

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

1-'95

Meester Leonard

Een echte Bergenaar is trots op zijn oude stad en met recht. Wie er in geïnteresseerd is kan volop genieten van de nog overgebleven vestingwerken, de historische gebouwen, de merkwaardige geveltjes van de huizen in de nauwe, licht afbuigende straatjes. Het is dan ook begrijpelijk dat alles gedaan wordt om dat oude zoveel mogelijk voor het volgende geslacht te behouden. Het is wel eens anders geweest maar gelukkig is men tot het besef gekomen dat wat men eenmaal afgebroken heeft niet meer terug te krijgen is.

Nu worden de oude huizen in de binnenstad bij verbouwing zoveel mogelijk ontzien, de gevels moeten blijven en wat er achter zit mag indien nodig tegen de vlakte. Het stadszicht moet in ieder geval behouden blijven en zo hoort het ook.

Dan komen de delvers. En de aannemers zijn meestal wel zo vriendelijk de delvers enige weken hun werk te laten doen aler de bouwerij verder gaat. Het zijn de echte liefhebbers die in de grond gaan wroeten om te trachten iets uit het verre verleden naar boven te brengen. Heel voorzichtig en met grote toewijding wordt de grond laag voor laag afgeschraapt en hun geduld wordt beloond want men komt tot de meest merkwaardige ontdekkingen. Een vroeger binnenstraatje komt te voorschijn, funderingen van niet meer bestaande gebouwen komen aan het licht en oude gebruiksvoorwerpen worden naar boven gehaald. Jammer dat deze laatste meestal geschonden te voorschijn komen maar later weet men de bijeen geschraapte stukken weer aardig aan elkaar te krijgen. Dan gaat men naar de tekentafel en het pas ontdekte wordt zorgvuldig in kaart gebracht. Het zijn de archeologen die er niet genoeg van kunnen krijgen en zo is er een prachtig werk verricht op de hoek Blauwehandstraat/Wouwsestraat. Nadat de grond - waar ooit de Sint Maartenskapel gestaan heeft - grondig uitgekamd is, kwam de

ruimte tussen Kettingstraat/Blauwehandstraat/Gouvernementsplein aan de beurt en ook daar werd weer heel wat gevonden. Als je de delvers mag geloven zitten er veel kostbare zaken bij en zij concluderen dat er welgestelde burgers gewoond moeten hebben en zij gaan ver terug in de geschiedenis en spreken over de jaren rond 1550.

Waarom dit alles in dit tijdschrift?

Wel, het antwoord hierop is vrij simpel: rond 1550 woonde op deze plaats een Wouwse familie. Op de hoek achter de voormalige Sint Maartenskapel stond een school¹⁾, hoogstwaarschijnlijk de enige school die de stad rijk was, de zogenaamde stadsschool, ook wel Latijnse - school genaamd omdat de kinderen er behalve het normale lezen, rekenen en schrijven ook wat Latijn te horen kregen. Het zal wel wat kerklatijn geweest zijn dat ze moesten oplezen of zingen. Vanaf hun zesde jaar konden ze daar terecht om er de nodige "wetenschap" op te doen. De Latijnse school, men moet daar 'n niet te hoge dunk van hebben. In onze jonge tijd zaten wij op een gewone lagere school maar op woensdagmiddag kregen wij ook latijnse les op de pastorie. Als we het confiteor konden opzeggen mochten we misdienaar worden ...mea culpa...mea culpa...mea maxima culpa. Wie een mooie stem had mocht zelfs elke morgen om zeven uur de Mis zingen, Gregoriaans, hoog daar boven op het koor achter in de kerk. We stonden dan met een paar jongens rond het grote orgel waar soms geen geluid uit te krijgen was en dan werd er een jongen naar de hoge kast achter het orgel gestuurd waar een oud manneke uit het armenhuis in een stelling hing om voor lucht te zorgen. Dan was het: "Jantje, trappen jongen, want hij heeft geen lucht." Muziek moest er zijn want het was een gezongen Mis en dat was duurder dan een stille Mis.

Latijnse school, het klinkt zo deftig en het woord rector hoort er ook nog bij. Een school was in die tijd ingebouwd. In een schoolwoning bevond zich gewoonlijk een vrij groot lokaal waar soms tachtig tot negentig kindertjes opeengehoopt zaten om meester te aanhoren die soms, als de gemeentekas het toeliet, bijgestaan werd door een tweede

HET FAMILIEWAPEN DER PORQUINS.

In het wapen van de familie Porquins komt het varken (porc in het Frans) voor. Dat verklaart ook de naam van de familie. (Collectie: J.Struijs-Bergen op Zoom)

meester en als hijzelf iets van zijn karig loontje kon missen liep er ook nog een hulpje rond.

Op 22 april 1559 had het voltallige stadsbestuur van Bergen op Zoom aangesteld:

*"Meester Leenaert Valerys Woudamus als Opperschoolmeester en Regeerder van der gemeynder schole der stadt van Berghen opten Zoom die men houden sal in de huysinghe van Sint Merten gestaan naast Sint Mertencapelle alhier."*²⁾

Voor de duidelijkheid: we spreken hier over meester Leonard, zoon van Valeriaan en gedoopt in Wouw en het zou interessant zijn als deze Leonard in het oud archief van Wouw teruggevonden kon worden. In mei 1559 vestigt dit gezin zich aldaar in Bergen op Zoom, gekomen uit Roosendaal volgens gegevens van oud-archivaris Levelt. Op 4 juni 1569 wordt Leonard nogmaals genoemd als opperschoolmeester van deze school. Men sprak ook wel van rector. Hij moet een degelijk en hoogstaand mens geweest zijn, iemand die zeer gezien was in zijn omgeving maar daar hebben we het later nog over. Zijn buurman om de hoek Lowys Porquin was een vooraanstaande persoonlijkheid en nog bekend als Leonard. Hij woonde in *"het statige Hooghhuys tot Berghen op Soom in stede in de Woutsestraat"*³⁾ en dat is hoek Wouwsestraat/Blauwehandstraat. Hij had verschillende functies en diende onder meer koning Philips II in verband met taxaties betreffende de honderdste penning, een vroegere belasting. Toch moet deze Porquin, al was hij geen schoolmeester, een goede kijk op onderwijs en opvoeding gehad hebben, waarschijnlijk ook door contacten met zijn directe omgeving en niet te vergeten als vader van een groot gezin. Zeer bekend is hij geworden door het boekje dat hij geschreven heeft: *"DE UUTERSTE WILLE"*. Men noemt het ook wel eens zijn testament omdat hij het voor zijn eigen kinderen, het waren er elf, geschreven had en ze konden erin lezen hoe ze gevormd konden worden tot goede en godsdienstige lieden *"tot een eerlijck leven ende een salich sterven."* Het boek staat vol

"schoone leeringen tot instructie ende stichtinghe" en is destijds voor vooraanstaande onderwijsmensen aanbevolen en het werd dan ook veelvuldig in school en huisgezin geraadpleegd tot ver in de zeventiende eeuw. Het moet hem uit het hart gegrepen zijn, want volgens Levelt bestaat er een boekje met de handtekening door Porquin zelf getrokken en wel met zijn eigen bloed, een soort 16e/17e eeuwse martelaren "retoriek"

De moeilijke jaren 1559/1561.

Het zijn de jaren vlak voor de Tachtigjarige oorlog met hun mistoestanden in de katholieke kerk, met de opkomst van het protestantisme ook in het Brabantse en met de contra-reformatie die het uit de pas lopen in de kerk weer in goede banen trachtte te leiden. Vanuit Rome komt er een nieuwe kerkelijke indeling en met meer bisdommen in onze streken dacht men beter tegen de hervorming te kunnen optreden. Hiertegen komt echter ook weer verzet en wel uit eigen kring. Prelaten zien hun invloed verminderen, de geestelijkheid vreest strenger toezicht en het gewone kerkevolk weet niet meer wie, wat en hoe.

En in Bergen op Zoom?

In een vergadering van het voltallige stadsbestuur op 17 mei 1561 werd gesproken over de dieptreurige tijden waarin men leefde. Het verval op godsdienstig gebied en de opkomst van het protestantisme werden ter discussie gesteld.⁴⁾

Men zag met verlangen uit naar die mensen die een voorbeeld in de maatschappij zouden kunnen zijn: *"goede eerlijcke lieder"*, want daar mankeerde het een en ander wel aan, volgens het stadsbestuur.⁵⁾

Er volgde een voorstel dat unaniem werd aangenomen. Ter aanmoediging zowel voor de stadsbevolking als voor deze lieden zelf zou aan vierentwintig *"treffelijcke ende degelijcke luyder"* vrijstelling van de drukkende belasting op bieren en wijnen gegeven worden. Dat was mooi meegenomen en typerend voor de tijd want wijn en bier waren de volksdranken bij uitnemendheid. Een van deze vierentwintig was mees-

ter Leonard en hieruit blijkt duidelijk hoe gezien de man was en hoe men tegen hem opzag. Daar kon hij met recht trots op zijn. Zijn collega op school werd ook bedacht en hieruit blijkt dat de school twee "rectoren" had.

Naast het schoolhuis woonde nog een gelukkige die op deze wijze verrast werd en dat was Lowys Porquin. Hij was ook een van de uitverkorenen van het belastingvrije glaasje. Het kan best mogelijk zijn dat hij de allereerste was die deze eer te beurt viel want hij was een erg voornaam personage, een man met een familiewapen dat Karel V, toen nog prins maar later de grote keizer, aan de Porquins geschonken had. Het draagt de veelzeggende tekst "LEEFT VROMELYCK", geheel in de trant van zijn boek. Het varken dat daarboven zo wulps staat te dartelen heeft betrekking op de herkomst van de familienaam, Porc - varken.

Ik denk dat Porquin en meester Leonard wel een extra biertje of wijntje gedronken zullen hebben nu het hun zo voordelig werd aangeboden, maar we hopen toch dat het goede voorbeeld dat ze de jeugd en hun omgeving steeds voorhielden hieronder niet geleden mag hebben.

Bergen op Zoom, februari 1995.

J.A.A.C. Struijs.

Noten:

1. "Bergen op Zoom gebouwd en geschouwd" door prof.dr.ir.R.Meischke e.a. De plattegrond op de laatste bladzijde geeft een mooie overzichtskaart van de stad rond 1560.
2. Sted. ord.1556.
3. Latere namen resp.Gouvernementshof - garnizoenshospitaal - het Gouvernement. Vlakbij stond oorspronkelijk de St.Maartenskapel en daarnaast het Sint Maartenshuis waar meester Leonard school hield.
4. C.Slootmans: "De Beeldenstorm in 1580 te Bergen op Zoom".
5. Bergen op Zoom Raadsbesluiten 1558 - 1573.

Daar waar de naam Levelt genoemd wordt, denk ik aan zijn driemaandelijks tijdschrift "Sinte Geertruydsbronne" dat loopt van 1924 tot 1940.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

Slikken van
VAN HET MARQUISAT VAN
Kerkhof slikken
Hildernisse en